

Abstraktní datový typ - ADT, abstraktní datová struktura - ADS, aplikace paradigmat OOP v datových strukturách

Datová struktura - potřeba zpracování údajů vede k modelování reality, *vymezení objektu zkoumání; abstrakce reality*; DS představují způsob uchování a organizace dat s cílem umožňovat zpřístupňování a modifikaci.

ADT je matematická struktura složená ze dvou částí - třídy a operace nad prvky. ADT zapouzdřuje před uživatelem svoji vnitřní strukturu, zajímají nás operace a jejich výsledky, neimplementujeme operace.

ADS je konkrétní realizace ADT, konkrétně implementujeme algoritmy operací, uživatel zná jen vstup a očekává výstup.

Doména - sestava blíže nespecifikovaných prvků.

Kategorizace operací ADS/ADT:

- konstruktory - konstrukce a inicializace struktury
- destruktory - zrušení celé struktury
- selektory - zpřístupňovací operace bez reorganizace struktury
- prohlídky celé struktury

Klasifikační kritéria DS:

Logická úroveň - přímý/sekvenční přístup k prvkům, ne/lineární množina - prvky ne/porovnatelné

Fyzická implementační úroveň - elementární, strukturované datové typy

Složení struktury - homogenní, nehomogenní prvky

Zapouzdění - neznáme vnitřní uspořádání DS, jen metody, zajímá nás, co nám DS nabízí, ne, jak to dělá

Dílnost - možnost vytvoření hierarchie od ADS po uživatelskou DS s konkrétním typem dat. Objekt ADS nevytváříme, jen využíváme jeho dědičných vlastností (vložit, odebrat, prohlídka)

Polymorfismus - akce uskutečňované nad různými uživatelskými daty jsou pojmenovány stejně, ale realizují se jinak.

Metody porovnávání datových struktur - výpočetní složitosti algoritmů a složitosti paměťových reprezentací

Pro vyhodnocení různých algoritmů je nutné vymezit objektivní kritéria, jež umožní provádět jejich vzájemné porovnání

časová paměťová kritérium - čas potřebný k provedení algoritmu, paměťový prostor potřebný k realizaci, výpočetní složitost - počet operací, které je nutné vykonat. Důležitost efektivního algoritmu narůstá s přibývajícím množstvím dat.

Velké množství dat - je nutné spolupracovat s externí pamětí - neefektivní swapping (skoková změna složitosti)

Složitost - polynomiální, exponenciální $O(n^2)$, logaritmická $O(\log n)$ - třídění půlením pole, lineární, lineárně-iterativní $O(n \log_2 n)$ - quicksort, konstantní $O(1)$

Paměťová složitost je vyjádřena množstvím paměti počítače, jež je nutná pro kód a data. Paměťová velikost kódu je obvykle zanedbatelná proti velikosti dat. Nejčastěji bývá složitost konstantní, lineární nebo logaritmická. O programu, který nevyžaduje více paměťového prostoru než zabírají zpracovávaná data, říkáme, že pracuje in-situ (na svém vlastním prostoru).

Lineární ADT (pole, seznam, zásobník, fronta) - základní charakteristiky, kategorizace a aplikace

Lineárně uspořádaná množina - existuje-li v množině M relace R -lineární, pak je množina M lineárně uspořádaná. Nejobecnější interpretace lineárně uspořádané množiny může být specifikována jako Super ADT Sekvence. *Sekvence* vymezuje "maximální možnosti":

- zpřístupnění logických vstupních bran
- zpřístupnění nejbližších sousedů
- zpřístupnění prvku s definovaným pořadím od začátku

začátek, konec, následník, předchůdce, bezúrovňová struktura, porovnatelné prvky

Pole

- všechny prvky pole existují od okamžiku jeho vytvoření až do okamžiku jeho zrušení
- prvky pole jsou zpřístupňovány na základě svého pořadí od definovaného začátku pole
- klasická operace odeber absentuje

Pro implementaci homogenního pole je vhodné využít organizaci s implicitními vztahy - zpřístupnění i -tého prvku založeného na výpočtu jeho paměťové adresy při znalosti počáteční adresy pole a paměťové velikosti prvku.

Datové struktury

Lineární seznamy

Jednosměrně a obousměrně zřetězené. Zpřístupňování prvků je založeno na sekvenčním přístupu.

Implementace - dynamický lineární seznam (nejčastěji), seznam na poli, seznam s hlavou, bez hlavy, ne/cyklicky zřetězené.

U všech typů implementací jsou složitosti základních operací $O(1)$, kromě operace prohlídka $O(n)$.

Příklad: zastávky v rámci MHD, souprava železničních vagónů

Zásobník (LIFO)

Standardní typ charakterizovaný zejména možností zpřístupňování pouze jednoho prvku, nacházejícího se na začátku struktury. Vrchol struktury je jediným možným místem struktury pro realizace vkládání a odebírání prvků. Absentuje tradiční operace prohlídka.

Implementace - dynamický zásobník (lineární seznam), zásobník na poli.

Složitost všech operací je $O(1)$.

Příklad: zásobník pistole.

Fronta (FIFO)

Standardní typ disponující jednu vstupní, resp. výstupní bránou, které umožňují vkládání prvků do, resp. odebírání ze struktury.

Implementace - dynamická fronta (obousměrný lineární seznam), fronta na poli

Složitost základní operací je $O(1)$.

Příklad: fronta klientů

Hierarchické ADT (unární strom, binární strom, k-cestný strom) - základní charakteristiky, kategorizace a aplikace

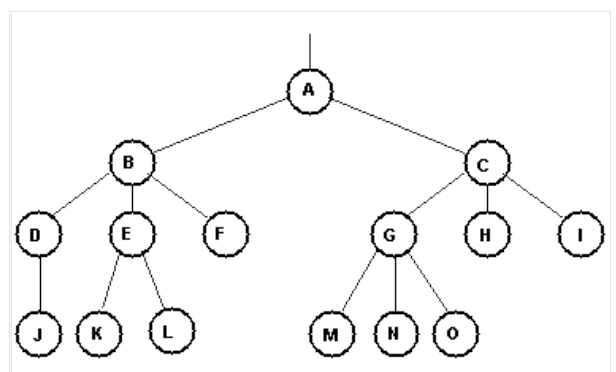
Existuje v množině M relace R - hierarchické uspořádání, pak o množině M říkáme, že je hierarchicky uspořádaná.

kořen, listy, potomek/syn, předek/otec, úroňová struktura, neporovnatelné prvky

Unární strom - každý prvek unárního stromu má přístup pouze k jednomu prvku (otci)

Implementace: kořen a_1 , listy: $b_2, d_4, j_{10}, \dots$

Příklad: vodstvo, kanalizační systém

Binární strom - každý prvek binárního stromu má maximálně dva syny, strom je uspořádaný - rozlišení pravého a levého syna.

Implementace - *dynamický binární strom* - organizace s explicitními vztahy, orientovaný směrem od kořene k listům, zpřístupní bratra a otce nejsou základní operace; *binární strom na poli* - organizace s implicitními vztahy, implementujícím typem je homogenní souvislé pole

Složitosti - složitosti základních operací $O(1)$, kromě operace prohlídka

Prohlídka: PreOrder akce-levá-pravá, InOrder levá-akce-pravá, PostOrder levá-pravá-akce

Příklad: symbolické vyjádření matematických výrazů

Uspořádaný k-cestný strom

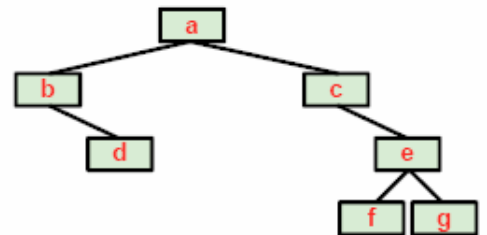
disponuje-li kořenový strom vlastností, že každý z jeho prvků může mít maximálně k synů

Uspořádaný strom je strom, pro nějž platí, že synové každého jeho prvku představují lineárně uspořádanou množinu.

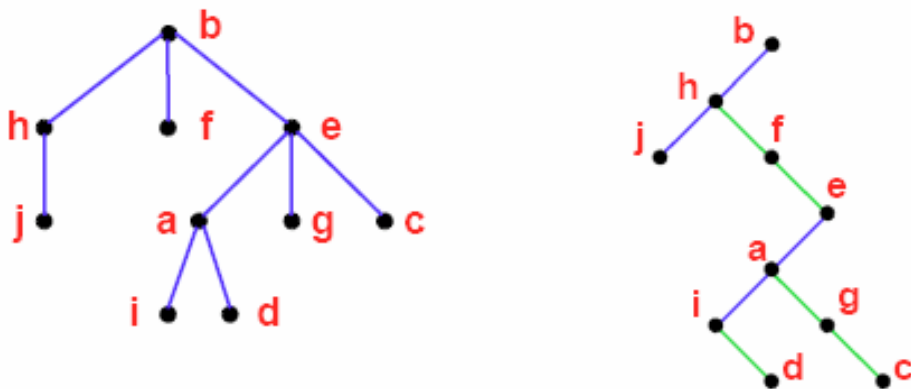
Prohlídky: do hloubky - LIFO, do šířky - FIFO

Prohlídky

- Preorder (a b d c e f g)
- Inorder (b d a c f e g)
- Postorder (d b f g e c a)

Princip transformace k-cestného stromu na binární strom

ADT prioritní fronta - základní charakteristiky, kategorizace a aplikace

Množina s lineárním uspořádáním, přičemž uspořádání je určováno prioritami prvků vzhledem k jejich pořadí odebíráním ze struktury.

Speciální případy prioritní fronty:

Zásobník - LIFO, nejvyšší prioritu má časově nejmladší prvek; Fronta - FIFO, nejvyšší prioritu má časově nejstarší prvek. prioritní fronta nad lineárním seznamem (ne/utříděný)

Datové struktury

Implementace

dvojseznamová struktura - utříděná (časté vyhledávání), neutříděná (časté vkládání)

dvojúrovňová prioritní fronta - bazová struktura - utříděný seznam, přístupová struktura - utříděné vyhledávací pole

Nevýhodou dvojseznamové a dvojúrovňové prioritní fronty je složitost samoorganizujícího mechanismu při nutných reorganizacích.

Prioritní fronta na haldu - halda je označení pro binární strom, pro jehož každý vrchol platí, že jeho priorita je větší než priority obou jeho synů (pokud existují). Halda vytváří vždy vyvážený strom - úrovně listů se liší nejvýše o jednotku.

Příklad: fronta kamionů na celní odbavení (kazící se náklad)

ADT tabulka - základní charakteristiky, kategorizace a aplikace

Množina s lineárním uspořádáním, přičemž uspořádání je určováno jednoznačnými klíčovými hodnotami prvků. (Abecední seznam studentů)

Implementace:

tabulka na poli, tabulka na seznamu, tabulka na binární vyhledávacím stromu, tabulka na implicitní kosočtvercové vyhledávací síti, rozptýlené (hashovací) tabulky

algoritmy třídění tabulek: přímým vkládáním (insert sort), výběrem (selection sort), přímou výměnou, výměnou s rozdělováním (quick sort), spojováním (merge sort), číslicové (radix sort)

Binární vyhledávací strom

BVS je označení pro binární strom, pro jehož každý vrchol x , charakterizovaný klíčem $K(x)$ platí: je-li vrchol y z levého podstromu vrcholu x , pak $K(y) \leq K(x)$ a je-li vrchol y z pravého podstromu vrcholu x , pak $K(y) > K(x)$

Operace Najdi, Vlož, Odeber, Prohlídka - InOrder představuje výstup v utříděném pořadí

Pro každý vrchol dokonale vyváženého binárního stromu platí, že počet vrcholů v jeho levém a pravém podstromu se liší nejvíce o jedna.

Složitost: vlož, odeber, najdi - $\log_2 n$

Implicitní kosočtvercová vyhledávací síť

utříděný ve vzestupném pořadí ve směru logických šipek (zdola šikmo vpravo nahoru, shora šikmo vpravo dolů). Pro každý prvek platí, že jeho následník vpravo dole má větší hodnotu klíče a předchůdce vlevo dole má větší hodnotu klíče a předchůdce vlevo dole menší hodnotu klíče -> prvky na jedné úrovni jsou též utříděny vzestupně doprava

Operace najdi, vlož, odeber mají složitost $O(\sqrt{n})$

Datové struktury

Rozptýlené tabulky (hashovací tabulky)

Princip hashovacích tabulek spočívá v určení adresy (indexu) hledaného prvku přímo z jeho klíče (z jeho transformace) bez nutnosti uplatnění asociativního algoritmu založeného na porovnávání hledaného klíče s klíči uložených prvků. Transformace klíče je nutná k tomu, aby byl omezen prostor možných hodnot klíče, jenž je daleko větší než prostor použitelných adres pro uložení záznamů

Příklad: identifikace železničních vozů

Implementace pole-seznam

operace vlož - výpočet primární adresy prvku, je-li volná, je vkládaný prvek uložen, pokud je obsazena, je vkládaný prvek uložen do nové, dynamicky vyblokované paměťové místo a je připojen k seznamu prvků této kolizní skupiny

operace najdi/odeber - výpočet primární adresy prvku

Při vhodné volbě rozptylové funkce činí složitosti základních operací Najdi, Vlož, Zruš $O(1)$

Příklad: kartotéky u lékaře, elektronické slovníky, telefonní seznam

ADT graf - základní charakteristiky, kategorizace a aplikace

Abstraktní datový typ Graf (odrážející binární relaci v množině) představuje heterogenní bipartitní strukturu pracující se dvěma odlišnými třídami prvků - vrcholy a hranami.

Vrcholov orientovaný p ístup

Vstupní branou do datové struktury je vrchol(y), s nímž jsou spojeny další informace/data o jeho následnících, resp. předchůdcích a tím i o incidentních hranách. Při vyhledávání ve struktuře jsou přímo k dispozici informace o sousedních vrcholech (následnících a předchůdcích) a tím i informace o incidentních hranách.

Hvězdy mohou být realizovány jako čtyři abstraktní typy: pole-pole, pole-tabulka, tabulka-pole, tabulka-tabulka

Hranově ohodnocený přístup

Vyhledávací operace orientovány na vyhledávání hran - zpřístupnění vrcholů je až druhotné. Hranově orientovaný přístup je vhodný pro aplikace pracující s úseky dopravních sítí, po nichž se přemísťují dopravní prostředky. Označení opačných konců hran pomocí polaritních znamének umožňuje adresovat opačné konce úseků.

K identifikaci hran se používá - dvojice incidentních vrcholů (tabulka hran), pevné očíslování hran prvními m přirozenými čísly (pole hran)